

הלכות שבת סימן רעא

ה הרא"ש שם בפסחים *של (כ) רביעית: יד האם לא טעם המקדש, וטעם (סט) אחד מהמסובין כמלא לוגמיו (פירוש, מלא פיו), יצא. (ע) ואין שתיית שנים מצטרפת למלא לוגמיו. ומכל מקום מצוה מן המוכחר

באר היטב

פסח. משום שמפסיקין הרבה בהגדה: (כ) רביעית. היינו באדם בינוני, ובגדול לפי גדלו, ומ"מ לא בעי טפי מרביעית, כ"ח, מ"א. וע"ל סימן

משנה ברורה

ובח"י הלכות פסח וש"א. ויש מחמירין מאד בענין השיעורין, והוכיחו דהביצים נתקטנו בזמננו למחצית ממה שהיה בימי הגמרא, ועל-כן שיעור רביעית הוא בכפלים, וכן נפקא-מינה מזה לענין כזית מצה שהוא כחצי ביצה, כמבואר בס"מ תפן. ועיין בביאור הלכה מה שכתבנו בענין זה, הנכון לחוש לדבריהם לענין קידוש של לילה, ועל-כל-פנים יראה לכתחלה שיחזיק הכוס כשני ביצים, והשתייה, אף שהכוס גדול, די שישתה כמלא לוגמיו דידיה. ודע עוד, דהשיעור של מלא לוגמיו צריך לשחתו בלי הפסק הרבה בינתיים, (סת) דהיינו, שלא ישהה מתחלת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה יותר מכדי שתיית רביעית, (סט) ועל-כל-פנים לא יפסיק זמן רב כדי אכילת פרס, ואם הפסיק בכדי אכילת פרס, אף בדיעבד לא יצא, וצריך לזוהר בזה כשמקדש בשחרית על יין-שרף, שאז מצוי להכשל בזה: **יד (סט) אחד מהמסובין.** דכיון שהמסובין שמעו מתחלה את הברכה, והוא כיון עליהם להוציאן, מהני טעימתן לכולם; (ע) אבל אם שתה אחר שלא כיון עליו בברכה, ואותו האחר בדרך מחדש, משמע שאין יוצאין בטעימתו, ודינו כאלו נשפך הכוס, לקמן: (ע) ואין שתיית וכו'. דבעינן (על) שיטעום בעצמו או אחד מהמסובין שיעור הגאה שתתיישב דעתו עליו,

ביאור הלכה

ברורה, וכן סתם השולחן-ערך לעיל כסימן קצ, והוא שיטת התוספות ושאר פוסקים; אבל בס"מ תריב סעיף ט העתיק המחבר דשיעורו הוא פחות מרביעית, והוא כדעת הר"ן המוכבא שם בבית-יוסף, דמגמרא דפרק יום-הכפורים לא שמעינן אלא דכמלא לוגמיו הוא פחות מרביעית. ותימה, למה לא הביא המחבר כאן דעת הר"ן אפילו בשם יש אומרים [תו"ש]? ואפשר לומר, דשם דמירי לענין חיוב חטאת נקט השיעור שהוא חייב לכולי עלמא [דלענין איסורא אפילו כל-שהוא אסור מן התורה], אבל הכא לענין קידוש דשיעור הטעימה הוא מדרבנן, סמך אתוספות ושאר פוסקים די ברוכ רביעית לאדם בינוני, וזהו שיעורו, ודע, דמלשונם משמע דבקטן לפי קטנו, אף שהוא בן י"ג שנה, ולא בעינן אפילו רוב רביעית, וכן כתב בדרך-החיים דבקטן לפי קטנו, והטעם כמו לענין יום-הכפורים, דוודאי חייב באדם קטן אפילו פחות מרוב רביעית, אם הוא כמלא לוגמיו דידיה דמיתבא דעתיה על-ידי זה. ולעניות דעתי יש לעיין בזה, דמסתמת הגמרא 'והוא דשתה רובא דכסא' משמע דפחות משיעור זה אינו יוצא בכל גוונא, והא דהזכיר הגמרא השיעור דמלא לוגמיו, יש לומר דלא-שמועינן דבאדם גדול הוי השיעור יותר מרוב רביעית, כמו שכתב המגן-אברהם, ואינו ראה מיום-הכפורים, דשם טעם החיוב הוא משום יתובי דעתיה, כדאיתא בגמרא, מה שאין כן לענין קידוש אפשר דתקנת חכמים הוא כך שישתה דוקא רוב הכוס שהוא מקדש עליו; וכל-שכן לדעת הר"ן שדעתו דכמלא לוגמיו באדם בינוני הוא פחות מרביעית, בוודאי יש לומר דבכל אדם אפילו קטן ביותר מלא לוגמיו דידיה הוא לא פחות מרוב רביעית. אך דמבריי הגמרא יש לזכות קצת, דדוקא לענין די כוסות רוב כוס הוא לעיכובא אפילו באדם קטן, ולא לענין קידוש דעלמא, וצריך עיין בכל

זה, ודע, דלענין קטן ממש כשמקדש משום מצות חינוך, בוודאי יש לסמוך להקל דידי במלא לוגמיו דידיה שהוא פחות מרוב רביעית. ודע עוד, דמה שכתבו הפוסקים דבגדול 'כמלא לוגמיו' הוא כמלא לוגמיו דידיה, וכמו לענין יום-הכפורים, משמע כיומא פ' לדעת בית-הלל שם דהלכה כוותיה, והוא דוקא מרווח דאף דחוק, עיין שם, ובענינו לענין יותר מרביעית אין נפקא-מינה מזה, כמו שכתבנו במשנה ברורה די ברכות כולל אדם, ונפקא-מינה רק לענין פחות מרביעית: * של רביעית. עיין במשנה ברורה. והנה הגאון זל"ח פרק ערבי פסחים דף קט כתב, שטוב ומד שיעור קמח לחלה על-פי שיעורו של הרמב"ם פרק ו מביכורים, שהוא שיעורו של רב חסדא בגמרא על-פי חשבון ארבעים סאה למקוה, ושוב מדר שיעור חלה על-פי מה שהפילו מ"ג ביצים מן המים, כמו שכתב בטור ושולחן-ערך אורח-חיים סימן תנו, והיה הכלי הראשון מחזיק שני פעמים כפי שיעור הזה, על-כן שפט הגאון ז"ל שעל-כרחי הביצים נתקטנו במחצית ממה שהיו בימים הקדמונים, ואם-כן כל שיעורנו, הן בשתיית רביעית שאנו משערים ביצה ומחצה, וכן שיעור חלה של מ"ג ביצים, וכן אכילת כזית מצה ומרור שאנו משערים כחצי ביצה, הכל הוא הטעאה וצריך להיות בכפל, עיין שם שהאר"ך הוכיח דשיעורי האצבעות לא נשתנו להחקטן בזמננו מכפי מה שהעתיק הרמב"ם, ועל-כרחי דרך הביצים נתקטנו ולעניות דעתי, אף דקושיהו היא קושיה גדולה וחמורה על שיעורנו, אבל לנגד שיטתו יש גס-יכן קושיא חמורה, והוא: דהנה כסוגיא דיומא דף פ מוכח דשיעור כמלא לוגמיו משני הצדדים באדם בינוני הוא יותר מרביעית, עיין שם בחוספות ד"ה הכי נמי, וכן כתב הר"ן ושאר פוסקים, ואי סלקא דעתך דשיעור רביעית בזמננו הוא כפליים, דהיינו שיעור ג' ביצים שלנו, אם-כן כמלא לוגמיו באדם בינוני משני הצדדים הוא יותר מג' ביצים [דהא הוכיח הצ"ח הג"ל, וכן בזמננו לא נתקטן האדם באצבעותיו ממה שהיה מקודם, ואם-כן פשוט דכי האי גוונא כיתר אברין], וזה כבר כתבנו נוסחתי בכמה אנשים בינתיים המלווא-לוגמא שלהם משני הצדדים, ועלה לכל היותר רק עד שני ביצים בינונים בקליפה שלהם, הרי דביצים שלנו לא נתקטנו כל-יכן רק אחיה שיעור קטן לבד [או אפשר דהאמת הוא כפי שיטת הר"ן שהובא בבית-יוסף כסימן תריב דמלא לוגמיו מצד אחד הוא פחות מרביעית, ולא קים לן בשיעורו כמה, עיין שם, ואם-כן אפשר דהוא יותר מרוב רביעית והוא כשיעור ביצה, וממילא משני הצדדים הוא כשיעור שני ביצים], ועל-כן צריך עיין גדול בענין השיעורים, שכאשר נבוא לבחינה אנו רואים ששני השיעורים סותרים, היינו השיעור-רביעית ששיער רב חסדא [בפסחים ק"ט] על-פי חשבון מ' סאה למקוה, והוא מוסכם מהלכה בפוסקים, ולפי מה שמצדד הצל"ח וגם הגאון חתם-סופר [בתשובה קכ"ז או"ח] הוא מחזיק ג' ביצים בינונים שלנו עם הקליפה, ולפי מה דמוכח בגמרא דיומא הגי"ל לא יחזיק לכל היותר כי אם שני ביצים. ולמעשה נראה, דלענין דאורייתא, כגון כזית מצה בליל-פסח, בוודאי יש להחמיר כדבריהם, וכן לענין קידוש של לילה דעיקרו הוא דאורייתא, גס-יכן נכון לחוש לכתחלה לדברי הצ"ח הג"ל, וכן בחתם-סופר מחמיר גס-יכן לענין רביעית כדבריו [ומיהו, לענין קידוש שחרית ולשאר כוס של ברכה יש לסמוך על מנהג העולם שנהגין כמבואר במגן-אברהם ופרי-מגדים ושאר אחרונים], ועל-כל-פנים יראה לכתחלה שיחזיק הכוס כשני ביצים עם הקליפה וכנ"ל. ודע עוד, דאפילו לדברי הצ"ח שהכוס צריך להחזיק כג' ביצים שלנו, מכל מקום לענין שתיית הכוס בוודאי יש לסמוך להקל שלא ישתה אלא כמלא לוגמיו דידיה, אף שלא יעלה כי אם עד קרוב לשליש הכוס, וכמו שפסק בדרך-החיים דלכל אחד כמלא לוגמיו דידיה משערין, ואף שפקפקו לעיל בענין זה על דבריו, מכל מקום תרי חומרי לא עבדינן, ועל-כן מי שאין לו יין כלי-יך ישתה רק כמלא לוגמיו דידיה והיותר ישייר עד למחר,

שער הציון

(סת) תוספת-שבת וש"א: (סט) עיין בהג"א סימן תריב שהסכים דבשתייה נמי שיעור חסדא כדי אכילת פרס כמו באכילה: (ע) כן משמע מאליה רבה: (על) רא"ש והג"א: